

Posudok habilitačnej práce

Názov: **Preklad cez antropocentrickú a sociokonštruktivistickú prizmu: hermeneuticko-konceptualizačno-konfiguračná metóda v translačnom priestore**

Autor: **Mgr. Ingrida Vaňková, PhD.**

Autor posudku: **doc. PhDr. Martin Djovčoš, PhD.**

Habilitačná práce Dr. Vaňkovej prezentuje, ako už z názvu práce vyplýva, napohľad novú metódu prístupu k prekladu. Hoci ide o mimoriadne zložitý názov práce, pri pohľade na jednotlivé argumenty, ktoré sú v nej prezentované, dáva zmysel a poskytuje jasné rácie pre takéto uvažovanie. Prácu však nemožno považovať za translatologickú v pravom slova zmysle, pretože klasická deskriptívna translatológia v nej hrá iba okrajovú úlohu (čo je občas na škodu). Ide o fúziu lingvistiky, filozofie, sociológie a sčasti psychológie, ktoré sú sformované tak, aby reagovali na viaceré pálčivé otázky prekladu. Z tohto uhla pohľadu by sme prácu zaradili skôr do post-translatologickej paradigmy, čomu zodpovedajú aj použité zdroje (napr. Ricoeur, Simon, Tymoczko, Spivak a podobne), pričom práve Sherry Simon je prítomná (hoci latentne) aj v druhej časti analytickej časti práce. Prezentovanú prácu je, podľa nášho názoru, potrebné vnímať na dvoch rovinách: teoretickej základne a jej praktickej aplikácie, pričom každá z nich je kvalitatívne na odlišnej úrovni. Teraz by sme chceli prezentovať viacero kritických poznámok, ktoré majú slúžiť ako podnet do diskusie počas prezentácie a obhajoby predloženej práce.

Hneď v abstrakte autorka uvádza, že osoba prekladateľa je dnes hlavným ťažiskom translatologických úvah, čo považujeme za pravdu len sčasti. Prekladateľ/ka sa dostal/a do centra pozornosti translatológie na prelome dvadsiateho a dvadsiateho prvého storočia so sociologickým obratom, pričom Simeoniho (1998) článok *On pivotal role of the translator's habitus* znamenal v tejto oblasti zásadný prelom (hoci náznaky sa Pymových prácach objavujú už aj skôr), kde sa začína uvažovať aj o profesionálnej identite prekladateľa. V druhej dekáde dvadsiateho prvého storočia sa výskum skôr sústreďoval na počítačom podporovaný preklad, kognitívne aspekty tlmočenia, audiovizuálny preklad a podobne, pričom v súčasnosti existuje silnejúca tendencia vrátiť prekladateľov do centra pozornosti. Toto považujeme za kľúčové: reflektovať paradigmatickú sínusoidu a skúmať jej príčiny. Autorka práce možno prišla k prezentovaným záverom aj preto, lebo väčšina zdrojov, z ktorých čerpá, je spred roku 2010

s výnimkou vlastných článkov – tie sú relatívne novšie. Chýba nám teda viac reflexie obdobia po roku 2010, lebo aj vtedy sa v našej disciplíne urobili pokroky. Navyše, hoci autorka hovorí o hermeneutickom prístupe, nespomína Le Blancovu (2012) koncepciu prezentovanú v knihe *The Hermes Complex: Philosophical Reflections on Translation*, ktorá presne zapadá do rámca skúmanej problematiky. Autorka skúma teoretické východiská na úrovni lexémy, čo nepovažujeme za ideálne, lebo (ako je to prezentované v praktickej časti práce) ide skôr o lexikografickú ako traslatologickú operáciu – iste, preklad tu hrá pomocnú, nie však dominantnú, úlohu. Autorka sa zameriava na preklad do anglického jazyka, pričom však absentujú domáce i zahraničné zdroje o problematike prekladu do L2 (napr. Campbel 1998, Douběda et al. 2019, a pod.). Autorka sa tiež zameriava na kvalitu prekladu, pričom v práci nedefinuje, čo považuje za kvalitný preklad, no zdrojov na túto „chimérickú“ tému translatológie existuje naozaj veľa (napr. Zehnalová, 2015, *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*).

Autorka na strane 13 hovorí, že skúmanie „mysle prekladateľa“ sa ešte len formuje, no Holmes na to upozornil už v roku 1972 a tejto oblasti sa venovalo už veľa (aj) empirického výskumu. Za veľmi užitočné a produktívne však považujeme Spivakovej metafory o „intímnom čítaní“. Tvrdenie zo s. 17 „preklad možno nahliadať aj ako na aktivitu združujúcu elementy etiky, politiky a ideológie, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu pri presadzovaní a realizovaní zmien v globalizovanom svete“ považujeme za jeden z leitmotívov teoretickej časti a podobné nazeranie na otázky prekladu hodnotíme mimoriadne kladne. Na druhej strane, keď autorka v podobnom duchu uvažuje o normách (s. 18) nespomína ani náznakom, ako sa táto problematika posledné desaťročia reflektuje v odbornej literatúre (napr. Toury, 1995). Podobné môžeme tvrdiť aj o otázkach ekvivalencie, ktorá sa považuje za prekonanú (hoci by A. Pym, 2014, zrejme nesúhlasil) a dnes sa skôr uprednostňujú pojmy ako adekvátnosť (Popovič, Toury), či podobnosť (Chesterman). Na s. 20 autorka cituje Tytlera, no neuvádza rok, z ktorého text pochádza, čo by značne mohlo prispieť k porozumeniu kontextu, z ktorého vychádza. Veľmi oceňujeme Steinerov model hermeneutického pohybu a považujeme ho za mimoriadne svieži prístup v slovenskom kontexte, no radi by sme sa opýtali, do akej miery je najmä tretí bod vo vzťahu s teóriou polysystémov a tiež by nás zaujímalo v akom vzťahu by prezentovaný model mohol súvisieť s Chestermanovým tvrdením (1997), že preklad je tzv. „survival machine for memes“. Ricoeurove názory o autonómii textu od autorových zámerov si, podľa nás, žiadajú o doplnenie Barthesových (smrť autora) a Ecoových názorov (zámer textu, zámer čitateľa, zámer autora). Bolo by vhodné, keby sa autorka práce počas diskusie vyjadrila k možným paralelám a azda zapojila aj Derridove názory, ktoré zjavne nie sú Ricoerovi cudzie. Je zaujímavé, že na

s. 31 autorka pracuje s pojmom *Ja*, no nejde k primárnemu zdroju: Freudovi. Nie je tajomstvom, že jeho pohľady mali vplyv aj na filozofiu prekladu. Za výrazné pozitívum práce považujeme tvrdenie, že „ľudská identita je spoločenským konštruktom utváraným v interakcii so spoločnosťou a kultúrou“ (s. 31). Ak prijmeme teda dané tvrdenie za svoje, preklad zohráva kľúčovú úlohu v procese formovania identity ako spoločenstva, tak i jednotlivca. Na s. 37 autorka uvádza, že v druhej fáze, „prekladateľ identifikuje...“, no zaujímalo by nás, či ide o vedomý alebo podvedomý proces. Stálo by azda za úvahu pouvažovať nad daným tvrdením aj v kontexte Levého (1967) rozhodovacieho procesu a teórie hier. Ako je dosiaľ v posudku vidieť, teoretická časť práce je otvorená diskusii a priam k nej vyzýva, čo považujeme za jej veľké pozitívum.

Praktická časť práce, podľa nás, však nevyužíva naplno potenciál stanovený v teoretickej časti. Ide najmä o jej prvú časť, kde autorka skôr rieši lingvistiku, presnejšie, lexikografiu a nie translatológiu. Nehovoríme, že prezentované zistenia nie sú zaujímavé, skôr naopak, no nevidíme reálne prepojenie medzi nimi a kontextmi prekladu naznačenými v úvodných kapitolách. Azda by im pomohlo prepojenie s Kadeho (1968) názormi o typoch ekvivalencie (fakultatívna, nulová a podobne).

Navrhovaná metóda sa naplno odhaľuje až v druhej časti analytickej práce, kde autorka v duchu Simonovej (ako sme už v úvode naznačili) skúma jazykovú krajinu. Ide o prípadovú štúdiu a autokritiku, či komentovaný preklad z pera autorky (čo nikde nie je explicitne priznané). Preklady a jej návrhy považujeme za veľmi dobré a svedčia o tom, že autorka práce vie pri praktickej aplikácii uplatniť vlastný model. Autorka však nie celkom viditeľne ukazuje, že ide o jej vlastné preklady. Možno by bolo zaujímavé porovnať jej vlastný preklad použitím navrhovanej metódy a porovnať ho s prekladom, ktorý vyhotovil/a iný/á prekladateľ/ka, ale to nechávame na diskusiu. V takejto priamej konfrontácii navrhovaného modelu s praxou by azda stálo za reč vysvetliť v čom sa navrhovaný model líši od klasického Vilikovského (1984) modelu: recepcia/interpretácia – koncepcia – reprodukcia. Na prvý pohľad sa zdá, že ide len o terminologické nie praxeologické rozdiely. Ide však o otázku do diskusie. Nezdá sa nám ani to, že autorka pri svojich návrhoch nevzala do úvahy rôznych recipientov anglických prekladov. Inak text bude vnímať Angličan, inak Bulhar, ktorý hovorí po anglicky. Na s. 85 autorka tvrdí, že pri preklade návštevného poriadku si je prekladateľ vedomý zastúpenia štyroch princípov v jazykovej krajine, o čom vážne pochybujeme. Korektnejšie by bolo azda tvrdiť, že autorka ako prekladateľka si je toho vedomá, nie každý/a prekladateľ/ka.

Vo všeobecnosti by sme mohli povedať, že teoretická časť prináša do slovenskej translatológie relatívne čerstvý vietor a nový pohľad na vec. Je to zrejme tým, že autorka nie je zaťažená translatologickými dogmami, lebo sama sa jej akademicky (ako vyplýva z publikačnej, pedagogickej a konferenčnej činnosti) nevenuje, resp. venuje len veľmi okrajovo. Po úspešnej reakcii na všetky kritické poznámky a diskusné podnety, nemáme námietky, aby autorka pokračovala v habilitačnom konaní. Habilitačnú prácu *Preklad cez antropocentrickú a sociokonštruktivistickú prizmu: hermeneuticko-konceptualizačno-konfiguračná metóda v translačnom priestore* habilitantky Mgr. Ingridy Vaňkovej, PhD., odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul docentka v odbore habilitačného konania a inauguračného konania prekladateľstvo a tlmočníctvo.

Dátum: 18. 01. 2021

doc. PhDr. Martin Djovčoš, PhD.